

ΑΠΟΚΡΙΕΣ - ΚΑΠΕΤΑΝΑΡΑΙΟΙ ΒΕΡΟΙΑΣ

Γράφει
ο εκπ/τικός
-χοροδιδάσκαλος
Γιάννης Τσουμπούρας

Οι Αποκριές και το Καρναβάλι ήταν ένα ξέσπασμα και ξεκούρασμα των ανθρώπων, με ερωτική

και σεξουαλική ελευθεριότητα, για να έρθει η Σαρακοστή με την σωματική συντήρηση και την πνευματική περισυλλογή μέχρι το Πάσχα. Ονομάστηκαν Αποκριές, επειδή τη περίοδο αυτή, συνηθίζεται να μην τρώνε κρέας οι Χριστιανοί, δηλαδή «να απέχουν από κρέας». Λέγεται επίσης της Τυροφάγου, γιατί την εβδομάδα αυτή τρώνε μόνο γαλακτοκομικά για να προετοιμαστούν σιγά - σιγά για τη νηστεία της Σαρακοστής. Το Καρναβάλι που είναι Ρωμαϊκή λέξη έχει την ίδια έννοια με τις Αποκριές (αποχή από το κρέας)-Καρναβάλι(carno-is=κρέας valeo=απέχω). Όπως και στο Δωδεκαήμερο έτσι και στις Αποκριές (με τις μεταμφιέσεις, τους χορούς, τα σαπρικά τραγούδια, τα φαγοπότια, την θύμηση των νεκρών και το κάψιμο των κέδρων) επιζητείται η γονιμότητα, η βλάστηση, η καρποφορία και γενικά η μετάβαση από τον χειμώνα στην άνοιξη, συμβολισμός που υπήρχε και στις αρχαίες Διονυσιακές γιορτές.

Όλοι συμφωνούν ότι τα έθιμα της Αποκριάς έχουν τις ρίζες τους βαθιά στην αρχαιότητα και σηματοδοτούν την μετάβαση από το χειμώνα στην άνοιξη, την αναγέννηση της φύσης. Μάλιστα, υπάρχουν πολλές ομοιότητες με τα "Σατουρνάλια", μια από τις αρχαιότερες γιορτές προς τιμήν του Διονύσου, κατά την οποία οι πιστοί μεταμφιέζονταν, χόρευαν, τραγουδούσαν και καταλάτταν άβουνη ποσότητα κρασιού προς τιμή της θεότητας και από τις αρχαιότερες «Διονυσιακές γιορτές» των Ελλήνων, όπου οι άνθρωποι μεταμφιέζονταν, χόρευαν, τραγουδούσαν πίνοντας κρασί και το κέφι έφτανε στο κατακόρυφο προς τιμή του Διονύσου. Υπάρχουν ομοιότητες επίσης με τις παλιές «εθνικές» γιορτές της Ρωμαϊκής εποχής (Κρόνια, Λουπερκάλια κλπ) όπου δέσποζαν το γλέντι, η ψυχαγωγία και το «μασκάρωμα».

Σήμερα, σε πολλές περιοχές της χώρας, αναβιώνουν έθιμα του παρελθόντος που σχετίζονται με τις Αποκριές, προσελκύοντας μεγάλο αριθμό συμμετεχόντων και επισκεπτών, κυρίως όμως αποδεικνύοντας την ανάγκη του ανθρώπου να διασκεδάσει, απεκδυόμενος την εικόνα του και φορώντας έναν άλλο μανδύα. Έτσι η γιορτή διατήρησε τα δύο βασικά σκέλη της: Το φαγοπότι και τη μεταμφίεση. Το καρναβάλι αποτελεί αφορμή για ξεφάντωμα και πειράγματα. Η περίοδος της Αποκριάς θεωρείται κατεξοχήν περίοδος εκτόνωσης, μια περίοδος κατά την οποία ο άνθρωπος ξεφεύγει από την καθημερινότητά του και εξωτερικεύει τα πάθη του με τη βοήθεια της μεταμφίεσης.

Σημαντικές τελετές διεξάγονται την περίοδο της Αποκριάς στην Νάουσα της Μακεδονίας με τις «Μπούλες», με τους «Γιαντίσαρους» στα Λεχαινά Ηλείας στην Πελοπόννησο με τους «Καρνάβαλους» στο Σωχό Μακεδονίας, με τους «Μπαμπούγερους» στο Φλάμπουρο Σερρών, με τα «Κετσάκια» στο Ποντισμένο Σερρών κλπ.

Μεγαλύτερα κέντρα καρναβαλιστικού ξεφαντώματος ήταν, όπως και σήμερα, η Πάτρα με το περιβόητο Πατρινό καρναβάλι, που έχει τις ρίζες του στις αρχές του 19ου αιώνα, η Ξάνθη, η Θήβα με τον περίφημο «βλάχικο γάμο» της. Στη Θήβα γίνεται και σήμερα ο «βλάχικος γάμος» που αρχίζει από την Τσικνοπέμπτη και αποτελείται από το προξενίο, το γάμο δυο νέων και τελειώνει με την πορεία των προικιών της νύφης και το γλέντι των συμπεθερών. Όλες αυτές οι διαδικασίες είναι γεμάτες από σατυρική αβυροστομία, κέφι, γλέντι και χορό. Στην Πάτρα γίνεται το μεγαλύτερο καρναβάλι της Ελλάδας με διάρκεια δύο μηνών και τη τελευταία Κυριακή της αποκριάς γίνεται παρέλαση αρμάτων με επικεφαλής το ομοίωμα του θεού της αποκριάς του «Καρνάβαλου» και ακολουθία διάφορων άλλων έξυπνων μασκαρεμάτων, με τη συμμετοχή 40.000 καρναβαλιστών, και πλήθους επισκεπτών ενώ το κέφι δίνει και παίρνει.

Στην περίοδο αυτή έχουμε σε όλη την Ελλάδα ποικιλία μορφών παγανιστικά έθιμα

και δρώμενα (δραματικές παραστάσεις): Τα «εξ αμάξης» στην Αγιάσο Λέσβου, Τη «Δίκη του Αγά» στην Χίο, τον «Γέρο και την Κορέλα» στην Σκύρο, Τα «Ζευγάρια» στην Άνδρο, τον «Τρίφητη» στην Σάμο, την «Τσαμπούνα» στην Σάμο, Τα «Σκάλιθρα» στην Λέσβο· Τον «Πίρονα» στην Ζάκυνθο, Τα «Φεστίνια» στην Ζάκυνθο, Τα «φαλοφόρια», Ελασσόνα, Ρέθυμνο, Ολυμπος Καρπάθου, Τον «Καλόγερο» στην Αγία Ελένη Σερρών και Μελίκη Ημαθίας, την «Σοπάνικα» στην Ξάνθη, «Πως το τρίζουν το πιπέρι» στον Τίρναβο, Το «Μπουράνι» στον Τίρναβο, Τον «Μπέη» σε Διδυμτείχο, Καστανιές, Πεντάλοφο, Ρίζια Ν. Έβρου, Τον «Καντή» στο Ρέθυμνο, Τα «Φαλλοτράγουδα» στην Κήρανθο Εύβοιας, Τα «Ερωτόπαθα» στην Σέριφο, Την «Καμήλα» στη Σίφνο, Τους «Καλόγερους» στο Χωριό Αγίου Γεώργιου στα ανατολικά της Βιζύης Ανατολικής Θράκης (έθιμο διαφορετικό από αυτό των Σερρών), Τον «Κούκερο ή χούχουτο» στο Ευκάριο Θράκης, τον «Μπέη ή Κιομπέη» στους Ορτάκιους Αλεξανδρούπολης, τους «Πιπεράδες» στο χωριό Κωστή Αλεξανδρούπολης κλπ.

Στην Κοζάνη γίνεται το έθιμο του φανού, κατά το οποίο φωτιές και υπαίθρια

ήταν το έθιμο των «Καπεταναραίων» το οποίο αναβιώνει τα σημερινά χρόνια ο «Λαογραφικός Σύλλογος Βλάχων Βέροιας» και το οποίο είχε ανθήσει πολύ στα χρόνια του μεσοπολέμου. Το έθιμο τελούσαν από ντόπιους Βεροιωτάδες και από Βλαχοφώνους Έλληνες της Βέροιας. Το μπουλούκι των Βλάχων ήταν το πιο εντυπωσιακό. Το έθιμο είχε πολλές ομοιότητες με το τις Μπούλες της Νάουσας. Στον 19ο αιώνα οι καπεταναραίοι της Βέροιας είχαν και μάσκες, όμως μετά την απελευθέρωση το 1912 δεν φορούσαν μάσκες. Από τον Αη Δημήτρη οι νεαροί άντρες της Βέροιας καλοί χορευτές προετοιμάζονταν από μόνοι τους με δικά τους χρήματα και χωρίς την παρέμβαση κάποιου συλλόγου ή του Δήμου. Συγκεντρώνονταν η ομάδα και ιδιαίτερα οι βλάχοι έλεγαν «σε βα σφουσιέμ λα Παριάσινι;=τι θα κάνουμε τις Αποκριές;». Ετοιμάζαν τις φορεσιές τους με μεγάλη προσοχή και φροντίδα. Ηταν το μόνο μέλημα τους και περιμένανε πως και πως τις Αποκριές. Μάζευαν πολλά ασημιά, σιρίτια, στολιδία, κιουτσέκια(διπλές, τριπλές ασημένιες αλυσίδες) για να τα βάλουν στο στήθος. Την Κυριακή της Αποκριάς τα μπουλούκια αφού ντύνονταν με ευλάβεια

γλέντια στήνονταν σε διάφορες γειτονιές της πόλης. Οι «φανοί», οι μασκαράδες που περιφέρονται σε όλη την πόλη, οι λαϊκοί οργανοπαίκτες και οι μπάντες στους δρόμους, το κρασί, τα "κιχιά" και τα κεράσματα σε όλους, η έντονη σκωπτική διάθεση και η καθολική συμμετοχή στα δρώμενα, είναι τα χαρακτηριστικά των αποκριάτικων ημερών. Σήμερα, τις ημέρες του καρναβαλιού η Κοζάνη αποδεσμεύεται από τα καθημερινά προσχήματα και επαναφέρει το τοπικό γλωσσικό ιδίωμα για να εκφραστεί αυθεντικότερα και να ξεφαντώσει Διονυσιακά. Το μεσημέρι της μεγάλης αποκριάς γίνεται παρέλαση αρμάτων και μεταμφιεσμένων ομάδων που εκπροσωπούν την κάθε γειτονιά. Ακολουθεί βράβευση της πιο εντυπωσιακής συμμετοχής, από το Δήμο Κοζάνης, σε ειδική τελετή που γίνεται στο πάρκο του Αγίου Δημητρίου. Το βράδυ της μεγάλης αποκριάς σε κάθε γειτονιά ανάβουν οι «φανοί», μεγάλες φωπιές γύρω από τις οποίες χορεύουν και τραγουδούν μικροί και μεγάλοι. Το κρασί, τα "κιχιά", τα κεράσματα για όλους, αλλά κυρίως το ιδιαίτερα "καυτό" περιεχόμενο των τραγουδιών που λέγονται "Ξιανέντροπα" ή "νοικουκισία", αποτελούν εγγύηση άμυνας στο τσουχτερό κρύο που επικρατεί εκείνη την εποχή.

Δεν θα μπορούσαμε να παραλείψουμε το αποκριάτικο έθιμο της Νάουσας με τις «Μπούλες» όπου κυριολεκτικά τις ημέρες των Αποκριών η Νάουσα αποτελεί πόλο έλξης για όσους αναζητούν ένα πραγματικά παραδοσιακό καρναβάλι. Έχουν γραφτεί πάρα πολλά για το καρναβάλι της Νάουσας και δεν χρειάζεται να τα επαναλάβουμε. Όμως αυτό που έχει μεγάλη σημασία και πρέπει να σημειώσουμε είναι να δώσουμε συγχαρητήρια στον κόσμο της Νάουσας που κατάφερε να διατηρήσει το καρναβάλι του γνήσια παραδοσιακό, χωρίς ξενικά πρότυπα, όπου δεν γίνεται απλή αναβίωση του εθίμου, αντιθέτως το έθιμο συνεχίζεται αυθεντικό όπως τα παλιά χρόνια, πράγμα που δείχνει ότι οι άνθρωποι αυτοί αγαπούν και σέβονται τον τόπο τους.

ΚΑΠΕΤΑΝΑΡΑΙΟΙ ΒΕΡΟΙΑΣ

Στην Βέροια το καρναβάλι ήταν επίσης εντυπωσιακό, όμως στις αρχές της 10ετίας του '60 ατόνησε εξαιτίας ενός θανάτου κάποιου πλούσιου Εβραίου πιθανόν από καρναβαλιστές κατά την περίοδο της Αποκριάς. Από τότε έγιναν κάποιες προσπάθειες αναβίωσης του καρναβαλιού από μέρους του Δήμου της Βέροιας, πιστεύουμε με λάθος προσανατολισμό (ξενικά και μοντέρνα πρότυπα) με επιτυχία αλλά χωρίς διάρκεια. Αυτό που ήταν σημαντικό την περίοδο της Αποκριάς στην Βέροια

στα σπίτια τους συναντιόντουσαν στην πλατεία Ωρολογίου μετά το σχολασμα της εκκλησίας και αρχίζανε τις πατινάδες στους μαχαλάδες της πόλης όπου χόρευαν σε κάθε μαχαλά ο καθένας τον δικό του χορό με την σειρά. Στους μαχαλάδες έκαναν συνήθως το εξής έθιμο: Δύο τσολιάδες πάλευαν με τα σπαθιά και σε κάποια στιγμή ο ένας έπεφτε κάτω προσποιούμενος τον νεκρό. Οι μουσικοί έπαιζαν έναν πένθιμο σκοπό. Έρχονταν ο άλλος από επάνω και έκανε αναπαράσταση γδαρσίματος αρνιού χρησιμοποιώντας μια τριχιά(σχοινί) σαν να

έβγαζε τα έντερα του «νεκρού». Σε κάποια στιγμή ο πεθαμένος ζωντάνευε(στοιχείο νεκρανάστασης) και συνεχίζονταν ο χορός. Το βράδυ το γλέντι συνεχίζονταν σε καφενείο μέχρι τις πρωινές ώρες, κοιμόντουσαν λίγο μαζί με την φορεσιά και την Καθαρά Δευτέρα έκαναν το ίδιο πράγμα και στο τέλος κατέληγαν στην τοποθεσία Ελιά όπου σερβίρονταν και ο παραδοσιακός Βεροιώτικος φασουλοταβάς. Οι οργανοπαίχτες ήταν από τη Νάουσα και την Έδεσσα (χάλκινα όργανα).

Το μπουλούκι αποτελούνταν από φουστανελοφόρους, βοσκοπούλες και μάγκες και όλοι τους ήταν άντρες. Δεν υπήρχαν γυναίκες στο μπουλούκι. Οι φουστανελοφόροι φορούσαν τσαρούχια με φούντα, καλτσοδέτες, μάλλινες μεγάλες άσπρες κάλτσες ή άσπρα χολέβια(τσουάριτες), πουκαμπίσα(καμάσια) με πολλές δίπλες στο μπροστινό μέρος, άσπρο ψιλό καλοδουλεμένο τσιπούνι, από μέσα είχαν μάλλινη φανέλα(κατασάρκο) με κεντήματα στα μανίκια, γιλέκο(τσαμαντάνι), μαντήλι στο λαιμό και φυσικά είχαν τα ασημικά στο στήθος. Οι άλλοι μισοί άντρες ήταν μεταμφιεσμένοι σε βοσκοπούλες και οι «μάγκες» (συνήθως δύο) φορούσαν Αρβανίτικη φορεσιά (φυσικλίκια, πιστόλια, μαύρη ζιβρα=σαλβάρι, μαύρο πουκάμισο και μαύρο γιλέκο, μαύρο καπέλο στο κεφάλι με ψεύτικα μεγάλα μαλλιά για να είναι αγριωποί). Αυτοί φύλαγαν το μπουλούκι με καμτσίκια (ένας μπροστά κι ένας από πίσω). Είχαν κι έναν καπετάνιο ως αρχηγό.

Οι χοροί που χορεύονταν ήταν η Πατρώνα, τα Τσάμικα(το Καραϊσόφ, τα Σάλωνα, τα Μαγιά, ένα ξεχασμένο τώρα Μπεράτικο τσάμικο), Μπεράτικα, Συρτά, το Καραπατάκι η Γκάντια, Χασαπίες, η Ζαχαρούλα και άλλα. Ο καθένας είχε το χορό του. Ηταν καταπληκτικοί χορευτές και εντυπωσίαζαν με την χορευτική τους δεινότητα. Το στοιχείο του αυτοσχεδιασμού του πρωτοχορευτή ήταν εμφανές και απαραίτητο. Σπουδαίοι χορευτές Καπεταναραίοι στον μεσοπόλεμο ήταν ο Γιάννης Κοτρώνης (Τσιαμήτρος), ο Τάκης Κυρίσης, ο Γιώργης Αράβας, ο Μόκανος, ο Αρίστος Ζαρογιάννης, ο Περικλούσιος Δημούλας, ο Τάκης Πατσιαβούρας, ο Νίκος Βουρδούνης και άλλοι πολλοί.

(Για το έθιμο των Καπεταναραίων Βέροιας πληροφροδοθήμας μας είναι ο 89χρονος Κώστας Τσιαμήτρος (Ψωμάς) ο οποίος συμμετείχε ενεργά στο έθιμο στον μεσοπόλεμο και ήταν σπουδαίος χορευτής).

ΕΥΧ

ΟΙ
Ε.Ε.Ε.
Ειδική
Κής Ει
Κατάρ
,και το
πικό
την δυ
το Β*